

**Ратко Радујковић, *Моја сјећања и послушања*,
Бањалука 2017, стр. 234**

Свеобухватно проучавање прошлости и формирање целовите слике о историји одређеног простора и времена није могуће без сагледавања свих њених сегмената. У низу тих елемената неизоставно је и истраживање две историјске гране – црквене и локалне историје. У том погледу пред будућим историчарима и истраживачима црквеног живота и локалне прошлости у Бањалуци и околини у другој половини XX и првим деценијама XXI века незаобилазно дело биће "Моја сјећања и послушања". Архијерејски намесник бањалучки, протојереј-ставрофор Ратко Радујковић објавио је 2017. године књигу под тим насловом. Протино ауторско дело од 234 странице двостубачног текста, са импозантним бројем фотографија које прате и употпуњују основни текст, састоји се из неколико делова. На почетку књиге налазе се: "Ријеч аутора" (стр. 5–6) и Предговор (стр. 7–10) историчара мр Драгана Давидовића. Затим следи главни део публикације. На крају дела налазе се: Рецензија (стр. 226–228) Радмиле Колунције, те списак извора и литературе (стр. 229–230). У "Мојим сјећањима и послушањима" приказана је лична историја ове значајне личности Друговића, Бањалуке и Епископије бањалучке, прожета црквеном и локалном прошлошћу у протеклих више од седам деценија.

Главни део протине књиге састоји се из двадесет четири насловљена поглавља, која се даље рашчлањују на више делова, различита по обиму (стр. 11–225): "Дјетињство у Друговићима" (стр. 11–189), "Године школовања" (стр. 19–31), "Бранка, моја животна сапутница" (стр. 32–54), "Припреме и освештање саборног храма свете Тројице" (стр. 55–72), "Епископ Јефрем (Милутиновић) на трону бањалучких епископа" (стр. 73–77), "Српско гробље у Борику" (стр. 78–87), "Разбијање Југославије и вишестраначки избори" (стр. 88–91), "Државна статистика становништва у БиХ 1991. године" (стр. 92–97), "Нове активности у СПЦО Бањалука" (стр. 98–100), "Патријарх Павле освештао темеље Саборног храма" (стр. 101–128), "Прослава великих јубилеја 2000. године" (стр. 129–150), "Прва света архијерејска литургија у покривеном храму" (стр. 151–156), "Православни храмови у Бањалуци кроз историју" (стр. 157–173), "Димензије порте и Саборног храма Христа Спаситеља, утврђени материјали, опрема и инвентар на дан освештања" (стр. 174–178), "Освештање Саборног храма Христа Спаситеља" (стр. 179–188), "Категорије дародаваца за изградњу Саборног

храма Христа Спаситеља" (стр. 189–190), "Саборни храм Христа Спаситеља после освештања" (стр. 191–195), "Бањалучке литије" (стр. 196–202), "Примо-предаја старјешинства – управе и парохије и Црквене општине Бањалука између протојереја-ставрофора Ратка Радујковића и протонамјесника Драгана Максимовића" (стр. 203–210), "Преглед парохија, пароха и ђакона, који су служили и који и данас служе на подручју града Бањалуке и Ребровца од 1853. до 2015. године" (стр. 211–214), "Архијерејско намјесништво бањалучко 2015. године" (стр. 215), "Парохијски, филијални и гробљански храмови у архијерејском намјесништву бањалучком 2015. године" (стр. 216), "Цртице из мога дјетињства, као и ђаконске и презвитерске службе у Бањалуци" (стр. 217–219), "Страдање епископа и свештенства епархије Бањалучке и СПЦО Бањалука за вријеме и послужење Другог свјетског рата" (стр. 220–225). У њима је прота Ратко приказао свој животни пут од рођења на Благовести (25. марта / 7. априла) 1942. године од оца Митра и мајке Јованке (рођене Бојић) и дјетињства у селу Друговићи, преко школовања у Богословији "Светог Саве" у Београду (1958–1963), одслужења војног рока у Пули и Ријечи у другом делу прве половине шездесетих година прошлог века (1963–1965), ђаконске (1965–1975) и презвитерске службе (од Преображења Господњег 3/19. августа 1975. године) до 2015. године.

У структури протиних "сјећања и послушања" може се уочити неколико нивоа. На први поглед уочавају се две хронолошко-тематске целине, чији носиви стуб спајања представља избор и устоличење епископа господина Јефрема (Милутиновића) за архијереја Епископије бањалучке 1980. године. У првој од њих прота је забележио своја сећања на родитеље, храмове, свештенике и школе у родним Друговићима, послератном животу, школовању које је после једне од најстаријих школа у крају (основане 1868. године у Драговићима) наставио у поточанском одељењу прњаворске школе, Лакташима и београдској богословији. Потом је навео цртице из породичног живота које су апострофиране склапањем брака са Бранком (кћерком трговца из Хрваћана Момчила Кесића и Анке) 5. септембра 1965. године и рођењем синова Александра (1967) и Владислава (1973). Овај сегмент протине књиге садржи значајне податке о црквеном, политичком и свакодневном животу у Бањалуци од средине шездесетих до 1980. године, који је приказан кроз врло садржајну делатност аутора као ђакона и свештеника. Значајан тренутак у том периоду историје за Епископију бањалучку представља освећење Саборног храма Свете Тројице 17. јула 1972. године. Следеће године пренети су земни остаци митрополита Василија (Поповића) из гробља у Ребровцу и епископа Платона (Јовановића) из дела војничког гробља у Борику у крипту новоосвећеног Саборног храма. У том периоду прота је водио бробу да се сачува црквена имовина од настојања државних власти да је одузму и узурпирају.

Поред свакодневних ђаконских и свештеничких послова, прота је у овом периоду био оснивач мешовитог црквеног хора и организатор предавања из

веронауке, која је изводио недељом после свете литургије. Поред тога, протина свестраност се огледа у изради икона за храмове. Иконе које је прота Ратко насликао налазе се и данас у појединим храмовима Епископије бањалучке – у храму у протиним родним Друговићима, те у храмовима у Имљанима код Кнежева, Рамићима код Бањалуке и старом храму у Челинцу.

Други део књиге поклапа се са архипастировањем господина епископа, обновитеља и градитеља духовног и материјалног живота цркве Епископије бањалучке. Упоредо са доласком епископа господина Јефрема на катедру бањалучких епископа започињу интензивније активности у делатности цркве у Бањалуци и околини. Са овим још више се уочава све видљивији рад свештеника Ратка Радујковића. То се одразило и на структуру књиге у којој је највећи део посвећен периоду од 1980. до 2015. године, када се навршило педесет година ђаконске и презвитерске службе њеног аутора. У овој целини дела, кроз призму протиних активности, приказан је низ догађаја и процеса који су задесили Бањалуку и околину од последње деценије СФРЈ, преко Одбрамбено-отаџбинског рата до послератног, мирнодопског периода. Поред редовне презвитерске службе, прота Ратко се и у овом периоду истакао на више поља деловања. Евидентан је његов допринос обнови рада КСС 1991. и СПД "Јединство" 1992. године. Прота је дао лични допринос увођењу редовне наставе веронауке у основном образовању у Републици Српској кроз предавање наведеног предмета у две бањалучке основне школе – "Иво Андрић" и "Георги Стојков Раковски". Круну протиног деловања у овом временском интервалу несумњиво представља рад на обнови Саборног храма Христа Спаситеља у Бањалуци. Активности су започете иницијативом Драгана Давидовића и Николе Гузијана код надлежног епископа господина Јефрема крајем 1990. године. Иницијативни одбор основан је 27. децембра исте године, а потом је почетком 1992. формиран Грађевински одбор. У том периоду (крај децембра 1991 – средина јануара 1992. године) извршен је пренос Споменика погинулим борцима НОР-а, ког су изградиле комунистичке власти на црквисту Саборног храма, на оближњу локацију. Темелје Саборног храма Христа Спаситеља освештао је патријарх српски г. Павле (Стојчевић) 17. октобра 1993. године у присуству потпредседнице Републике Српске Биљане Плавшић, министра вера у Влади Републике Српске Драгана Давидовића, војних власти предвођених генералом Момиром Талићем. Саборни храм Христа Спаситеља освештан је на храмовну и градску славу Вазнесења Господњег 28. маја 2009. године. Све фазе процеса обнове вођене су под старатељством г. епископа Јефрема. Захваљујући његовом благослову и упутствима, немерљив је допринос руководиоца свих радова на изградњи, дотадашњег старешине Саборног храма Свете Тројице (до јуна 2009. године) и потоњег првог старешине обновљеног Саборног храма Христа Спаситеља (јун 2009 – август 2010) протојереја-ставрофора Ратка Радујковића, архијерејског намесника бањалучког.

Прота Ратко је активно учествовао и у другим значајним дешавањима у Епископији бањалучкој, која је забележио на страницама својих "сјећања и послушања". Прослава јубилеја 2000. и канонизација епископа Платона, Први бањалучки хорски сусрети крајем априла и почетком маја, те Прва света архијерејска литургија у покривеном Саборном храму Христа Спаситеља у септембру 2004, обнова у јануару Богојављенске, а у мају Спасовданске литије 2010. године. Промене на патријаршијском трону такође су нашле своје место у протином делу: избор епископа рашко-призренског Павла 1990. а потом нишког епископа Иринеја 2010. године за поглаваре Српске православне цркве.

Поред догађаја црквене природе, прота је забележио читав низ актуелних дешавања, као што је промена односа снага на политичкој сцени, са карактеристикама одређених дешавања. Овај део књиге прота Ратко заокружује примопредајом дужности између њега и свештеника Д. Максимовића у августу 2010. и навршавањем 50 година ђаконске и свештеничке службе у септембру 2015. године. Прота Ратко доноси податке о храмовима и свештеницима парохије у Бањалуци од 1853. до 2015. године.

"Моја сјећања и послушања" представљају извор за читав спектар историјских истраживања. Прота Ратко се кроз приказивање свог животног пута дотакао низа догађаја, процеса и личности које су обележиле прошлост Бањалучке и околине у распону од неколико деценија. У протином делу доминирају две главне нити. Једну представљају теме из црквеног живота Парохије и Епархије бањалучке. У том сегменту дела до изражаја су дошли ликови и дела тројице епархијских архијереја Епископије бањалучке: Василија (Костића), др Андреја (Фрушића) и актуелног епископа г. Јефрема (Милутиновића), те протина делатност од 1965. до 2015. године. Другу нит представља његов породични живот, ослоњен на два елемента која чине целину – протини родитељи и породица у Друговићима, те њихов тежак живот у послератним приликама, под новом влашћу, затим протина супруга, синови, снахе и унучад. Поред тога што дело представља извор за историју Српске православне цркве у Бањалуци и околини и (породичног) живота и рада једног од њених најзначајнијих представника од 1965. године до данас, оно може да послужи и истраживачима других области историјске науке. Дело представља водич и подсетник за црквени живот Парохије драговићке у другој половини XIX и првој половини XX века, у коме се посебно издвајају ликови друговићких пароха Дамјана Ђурице (1905–1914), Данила Бузацића (1917–1934) и Ђорђа Радића (1934–1969), уз цртице о прошлости, до 1945. године нераздвајног дела од цркве, сеоске школе основане 1868. године од стране Васе Пелагића. Значајни су протини подаци о локалним приликама за време Другог светског рата и у послератном периоду. Прота Ратко наводи да је свештеник Светозар Поповић, школски друг интернираног друговићког пароха Ђ. Радића, који се налазио у Епископији тимочкој, у јесен 1942. године боравио у Друговићима као један од војних свештеника у четничким и партизанским јединицама.

На више места у делу протеже се однос нових власти према локалним сељанима, са посебним акцентом на протине родитеље, а и лично негативно искуство, од конфисковања сељакових производа рада кроз "вишак" и "повишак", преко малтретирања протине мајке и њено одвођење на испитивање у УДБ-у у Прњавор, преко очеве борбе да докаже неисправност одлуке нових власти да плати (туђи) порез и његове успешно окончане борбе на вишим инстанцама власти, те наплати одштете, до тога да му је, иако проглашен за најбољег војника, као свршеном богослову ускраћено право на ванредно скраћење војног рока на Синају. Неправилности локалних органа нове власти у протином завичају кулминирале су када је припадник органа реда у селу Хрваћанима убио сељанина који је покушавао спречити да му одведу једину краву из стаје. Поред врло негативног искуства са локалним представницима нове власти у родном крају, прота остаје одмерен. Из његовог текста не провејава мржња, већ хришћанска и мајчинска идеја водиља да се опрости. Стога не чуди кад прота Ратко не наводи имена горе означених локалних протагониста, како њих и њихове наследнике не би изложио јавном жигосању, већ их именује као "локални предсједник сеоске општине" који је малтретирао његову мајку и слично. Наравно, прота не врши генерализацију и не бежи од тога да јасно диференцира појединачне поступке представника нових власти непосредно после рата или оних са којима је долазио у додир вршећи службу. Момир Капор и Нико Јуринчић, локални комунистички функционери, у протином делу су наведени као главни организатори прогона, напада и протеривања епископа бањалучког Василија (Костића). Приликом организације сахране проте Момира Умићевића у јануару 1987. године, свештеник Ратко Радујковић је имао непријатно искуство са појединим локалним функционерима у граду, као и приликом спречавања представника ФК "Борац" који су покушали да узурпирају црквено земљиште. Прота Ратко истиче и супротан пример. Приликом изградње саобраћајнице у близини епископског двора и ондашњег Саборног храм, а аргументе (тада ђакон) Ратка Радујковића уважио је начелник Урбанистичког завода у Бањалуци Јуре Скоко.

О неразумевању суштине неких верских тема од стране појединих структура власти СФРЈ говори протин податак везан за протосинђела Василија (Стриљчека). Прота је као дечак запамтио овог свештеномонаха и одлазио на литургије које је овај служио (тада повремено) међу православним Украјинцима у Насеобини Хрваћани. Неименовани локални функционер службе безбедности се на погребу бањалучке апотекарке јавно хвалио како су прогонили поједина свештена лица, међу којима је јавно издвојио викарног епископа хвостанског Варнаву (Настића) и поменутог протосинђела. Обојица су били интернирани у манастир Гомионицу. Из горенаведеног разлога аутор књиге се тад заинтересвао за протосинђелов случај и његову кривицу. На то је означени службеник одговорио да је Василије (Стриљчек) "шокчио" (католичио) Србе. При томе није био свестан (или...) да протосинеђел Василије није био гркокатолич-

ки већ православни свештенослужитељ. Наведена секвенца из протине књиге представља занимљив податак за историчаре који би се даље бавили питањема везаним за историјат Украјинске православне парохије у Насеобини Хрваћани.

Истраживачи тема везаних за земљотрес који је погодио Бањалуку уочи и на дан преподобне мати Параскеве – свете Петке 13/26–14/27. октобра 1969. године, пронаћи ће занимљиве детаље у делу проте Ратка. Учествујући на светој архијерејској литургији као ђакон у Саборном храму Свете Тројице, био је очевидац наведеног догађаја, а као представник цркве актер дешавања у данима после ове катастрофе. Сам тренутак земљотреса тадашњи ђакон је прецизно повезао са тренутком до ког се стигло у богослужењу, описујући његов наставак испред Светотројичиног храма. У свеопштем настојању да се санирају последице земљотреса, аутор књиге и црквени службеник се суочавао са низом административних баријера које је покушавао и успевао да отклони како би се оштећени црквени и манастирски објекти реновирани.

Мемоари протојереја-ставрофора Ратка Радујковића, архијерејског намесника бањалучког, употпунили би се преводом резимеа на неки од светских језика, индексом географских појмова и личних имена, референцама на одговарајућим местима које би пратиле основни текст. Међутим како је дело намењено ширем читалачком кругу и не представља историјску монографију већ лична сећања, разумљив је изостанак наведеног. Изворна вредност дела би проширила свој круг преводом "Мојих сјећања и послушања" на поједине светске језике (енглески, немачки и руски). Тиме би се са оним што је написано у делу и наведеном о истом у овом тексту упознао шири круг заинтересованих, а међу њима посебно трећа и четврта генерација српских исељеника у дијаспори (расејању) и њихових пријатеља других националности, чија је главна повезница са отаџбином Српска православна црква, а један од њених вредних делатника протојереј-ставрофор Ратко Радујковић.